

NOVO ČITANJE PODATAKA O SPLITSKOJ BRATOVŠTINI POMORACA

UDK: 255(497.5 Split) (091)
Primljeno: 23. X. 2006.
Izvorni znanstveni rad

ARSEN DUPLANČIĆ
Arheološki muzej
Zrinsko-Frankopanska 25
21000 Split, HR

U radu se analiziraju već poznati podaci o splitskoj bratovštini pomoraca sv. Nikole ili oni koji se mogu dovesti u vezu s njom. Na taj način utvrđuje se da je bratovština osnovana 1349. i da je sjedište imala u crkvi sv. Nikole na Marjanu pa se u dokumentima iz 1361. i 1362. javlja pod nazivom Sancti Nicholai de Serra. U crkvi na Marjanu bratovština je ostala do šezdesetih godina XV. st., kad se preselila kod samostana sv. Klare, na položaj Sdorij u Dioklecijanovoj palači, i dobiva dozvolu provincijala fra Ivana Soffia iz Trsta i klarisa da se smije koristiti crkvom sv. Nikole koja je bila uz samostan. Tada ujedno nastaje rukopis pravilnika bratovštine u kojem se ona naziva sv. Nikole de Sdoria. Bratovština je postojala vjerojatno do sredine XVIII. st., kada se ugasila. Od njezina inventara sačuvana je, osim pravilnika, slika sv. Nikole koja se nalazila na bratimskom oltaru u crkvi sv. Klare, srebrni ophodni križ, drvena kutija za glasovanje i nadgrobna ploča bratimske grobnice.

Ključne riječi: pomorstvo, vjerska udruženja, sv. Nikola

U samostanu Male braće u Dubrovniku čuva se pravilnik splitske bratovštine pomoraca posvećene sv. Nikoli koji je 1885. objavio Josip Gelčić.¹ Pravilnik ima naslov *Questa he la mariegola de la scuola di marinieri de san Nicolo de Sdoria*, a pisan je na pergameni i ukrašen slikom sv. Nikole okruženim bratimima. Budući da nema godinu Gelčić je pokušao utvrditi vrijeme njegova nastanka. Zbog navođenja fra Ivana iz Trsta, provincijala franjevačke provincije sv. Jerolima, koji je oko 1392. bio biskup u Alba-

niji, Gelčić je zaključio da je pravilnik možda nastao oko 1390. godine. Međutim, vrst pisma, kvaliteta pergamene i jezik kojim je pisan naveli su ga da u nastavku izlaganja pravilnik konačno datira u drugu polovinu XV. stoljeća.²

Problemu osnivanja bratovštine vratio se Grga Novak 1926. i potom opširnije 1927. godine.³ On je pošao od činjenice da se u pravilniku regulira prijevoz *romiera*, tj. hodočasnika u Rim⁴ uoči početka neke jubilarne godine i da se u jednom notarskom spisu iz 1363. navode gaštaldi bratovštine sv. Nikole pa je kombiniranjem tih podataka došao do zaključka da je bratovština osnovana 1349. godine.⁵ Podatku da se bratovština naziva sv. Nikole *de Sdoria* i da se crkva sv. Nikole u kojoj je bilo njeno sjedište nalazi uz samostan sv. Klare, Novak nije posvetio posebnu pažnju jer mu tada nije bila dovoljno poznata topografija srednjovjekovnog Splita. Međutim, u svojoj *Povijesti Splita* samostan sv. Klare jedanput smješta u jugoistočni dio Dioklecijanove palače, a drugi put na položaju kasnijeg mletačkog kaštela, dok crkvu sv. Nikole i Sdorij približno točno ubicira na mjesto nekadašnjeg triklinija careve palače.⁶

U novije vrijeme Perislav Petrić je objavio dokumente koji unose više svjetla u pitanje vremena preseljenja i uređenja samostana sv. Klare u Dioklecijanovu palaču na položaju Sdorij,⁷ a time i na vrijeme nastanka rukopisa pravilnika bratovštine sv. Nikole. Petrić je najprije obradio ubiciranje prvog samostana podignutog 1311. godine,⁸ a na čijem će se mjestu 1424. početi graditi mletački kaštel. Budući da se samostan morao srušiti zbog podizanja kaštela, mletačka je vlada 11. VII. 1424. odlučila da se redovnicama *dadu neke kućice s jednom kapelom, koje su bile u ruševnom stanju*.⁹ Kako one nisu bile popravljene do početka 1430., morala je opatica samostana osobno otići u Veneciju i od vlade zatražiti da požuri s rješavanjem problema. Iako je Senat udovoljio molbi i naredio popravak, proteklo je još dvanaest godina a da problem nije bio riješen. Zato opatica ponovno odlazi pred Senat koji 24. V. 1442. ponavlja prijašnju odluku o popravku kućica i kapele.¹⁰

U nastavku rada Petrić piše o crkvi sv. Nikole i bratovštini pomoraca. On ispravno zapaža da pravilnik bratovštine nije mogao nastati prije

doseljenja klarisa na Sdorij i pridružuje se Anđelku Badurini koji ime fra Ivana iz Trsta povezuje s provincijalom fra Ivanom Soffia iz 1461. godine¹¹ te zaključuje da je pravilnik nastao u drugoj polovini XV. stoljeća. Griješi, međutim, kad kaže da je donesen uz odobrenje uprave samostana jer se suglasnost provincijala, opatice i ostalih redovnica odnosi na pravo korištenja samostanske crkve za sjedište bratovštine, a ne na pravilnik bratovštine. U vezi s ubikacijom crkve sv. Nikole Petrić na temelju istraživanja Jerka Marasovića piše da se ona nalazila zapadno od središnje dvorane triklinija Dioklecijanove palače.¹²

Marasovićevo istraživanje važna su za pitanje položaja crkve sv. Nikole jer on zaključuje da je crkva bila u prostoriji križnog tlocrta zapadno od središnje dvorane triklinija.¹³

No, ma koliko se činilo da su nedoumice o počecima i sjedištu bratovštine sv. Nikole razriješene, ipak ćemo se njima ponovno pozabaviti, i to pomoću već objavljenih dokumenata. U svojim člancima Novak citira početak jedne notarske isprave od 11. XII. 1363. u kojoj se spominju gaštaldi *fraternitatis Sancti Nicolai de Spaletto* što je bilo presudno za njegovo određivanje godine 1349. kao godine osnivanja bratovštine.¹⁴ Tu mu se, međutim, potkrala pogreška jer isprava nije iz 1363., nego iz 1362. i to je ona ista koju Novak prepričava u *Povijesti Splita* u vezi s bratovštinom sv. Nikole *de Serra*.¹⁵ Iz usporedbe odlomka koji donosi Novak s cijelom ispravom, koju je objavio Antonio Krekić,¹⁶ vidi se da se radi o istom dokumentu, iako je Novak ispustio neke riječi i, što je najvažnije, napisao *Sancti Nicolai de Spaletto* umjesto *Sancti Nicholai de Serra*.

Bratovština sv. Nikole *de Serra* imala je sjedište u istoimenoj crkvi na Marjanu sagrađenoj 1219. godine.¹⁷ Ona nije neka druga bratovština u odnosu na onu pomoraca, kao što je prikazao Novak,¹⁸ nego je jedna te ista. U dokumentima se spominje prvi put 27. I. 1361.,¹⁹ a zatim, kao što je rečeno, 11. XII. 1362. Bratovština pomoraca sv. Nikole izrijekom se pak navodi 1370. godine (*fraternitas s. Nicolai marinariorum*).²⁰ S obzirom na kratak vremenski razmak od samo dvanaest godina od osnivanja bratovštine pomoraca 1349. do spomena bratovštine sv. Nikole *de Serra* ne čini se prihvatljivom pomisao da su to različite bratovštine.

U crkvi na Marjanu bratovština je ostala do sredine XV. st., kad se preselila kod samostana sv. Klare na položaju Sdorij. Budući da se sklop nekadašnjega careva triklinija nalazio unutar jugoistočnog dijela Dioklecijanove palače, koji je od ranog srednjeg vijeka pripadao nadbiskupu i tvorio njegovu rezidenciju,²¹ redovnice nisu mogle dobiti jedan dio zgradâ, odnosno kapelu sv. Nikole bez prethodne nadbiskupove privole, a to je još manje mogla bratovština. Uz odobrenje mletačke vlade redovnice od 1424. počinju uređivati zgrade i kapelu koje su im dane za samostan, ali i nakon dvadeset godina taj posao nije bio dovršen.²²

Ni u trenutku doseljenja bratovštine on nije bio gotov jer u drugom članku *pravilnika bratimi određuju da se prihod od brodarine upotrijebi* za pokrivanje crkve, izradu dviju grobnica i velike oltarne pale sv. Nikole,²³ što je Petrić istaknuo kao važan podatak za datiranje pravilnika u drugu polovinu XV. stoljeća.²⁴ Još točniju odrednicu za vrijeme nastanka pravilnika pruža ime fra Ivana Soffia iz Trsta, koji je bio provincijal od 1461. do 1463. i od 1465. do 1469. godine,²⁵ jer upravo on zajedno s redovnicama dopušta bratimima da se smiju koristiti crkvom sv. Nikole, o čemu je bila sačinjena javna isprava (*instrumento publico*).²⁶

U dosadašnjoj literaturi rukopis pravilnika bratovštine sv. Nikole bio je veoma različito datiran. Gelčić ga je, kao što je rečeno, datirao u drugu polovinu XV. st. dok je Novak u vremenskom određenju bio nedovoljno jasan. Na jednome mjestu piše da je od sačuvanih pravilnika splitskih bratovština najstariji pravilnik sv. Nikole od Sdorija, a na drugome kaže da nema nijednog pravilnika prije 1420. godine,²⁷ a time ga ujedno datira nakon te godine. Cvito Fisković je, vođen kneževim odobrenjem iz 1521., smatrao da je pravilnik oslikan i ispisan u Splitu oko te godine.²⁸ Anđelko Badurina je pak 1972. napisao da *vjerojatno potječe s kraja 14. ili početka 15. stoljeća*, a 1995. da je matrikula *nastala najvjerojatnije krajem 14. stoljeća, možda upravo 1388. (provincijal Ivan iz Trsta), u Splitu*.²⁹ Konačno, Petrić je, potaknut novim dokumentima, pravilnik ponovno datirao u drugu polovinu XV. stoljeća.

Je li bratovština sv. Nikole imala pisani pravilnik odmah kada je osnovana, ne znamo, ali je ovaj postojeći nastao nakon preseljenja na Sdorij,

točnije u vrijeme uprave provincijala fra Ivana Soffia šezdesetih godina XV. stoljeća. Tada je promijenjeno ime bratovštini, iz sv. Nikole *de Serra* u sv. Nikole *de Sdoria*, unesena je odredba o popravku crkve, izradi grobnica i oltarne pale te možda još neko, ali su ostale odredbe koje se tiču prijevoza hodočasnika u Rim jer su se jubilarne godine i dalje slavile.³⁰ Vjerojatno je jedan od dužnosnika bratovštine u to vrijeme bio neki majstor Radivojica koji se spominje u članku 23,³¹ a čije ime govori o njegovom hrvatskom podrijetlu. Sâm rukopis pravilnika mogao je nastati i nešto kasnije, ali je svakako bio gotov 1521., kad ga je 27. svibnja odobrio gradski knez Marcantonio de Canal.³²

Na temelju svega iznesenog može se utvrditi da je rukopis pravilnika bratovštine sv. Nikole treći po starosti sačuvani pravilnik neke od splitskih bratovština. Najraniji je onaj bratovštine sv. Križa iz 1439. s prikazom Raspeća,³³ zatim slijedi pravilnik bratovštine sv. Staša iz 1442. ukrašen likom sv. Staša s bratimima³⁴ i potom pravilnik bratovštine sv. Nikole iz šezdesetih godina XV. stoljeća. O minijaturi sv. Nikole s bratimima koja se nalazi na početku pravilnika, C. Fisković je napisao da je ona *rad nekog splitskog slikara, koji u liku sveca, načinu okupljanja plavokosih bratima i u svijetloj boji otkriva svoj gotički stil XV-XVI. stoljeća.*³⁵ Govoreći o umjetnosti Marulićeva vremena, on je uočio neke sličnosti minijature s drvorezima iz *Judite* objavljene 1522. i 1523. i u tom kontekstu datira iluminiranje i pisanje pravilnika *tih godina*, ali nije iznio nikakvu atribuciju.³⁶ Datiranje slike oko 1520. prihvaća i Badurina, ali njezino autorstvo pripisuje Marku Maruliću.³⁷ Njegove vremenske odrednice preuzima Ivana Prijatelj-Pavičić tako što za rukopis piše da je iz XIV.-XV. st., a za iluminaciju da se datira oko 1520. godine.³⁸

Osim rukopisa pravilnika u Dubrovniku postoji njegov prijepis u Muzeju grada Splita.³⁹ To je neuvezani svezak od 41 stranice koji nije datiran, ali se čini da je iz sredine XVII. stoljeća. Značajan je jer sadrži i dokumente kojih nema u dubrovačkom izvorniku. Naime, iza teksta pravilnika slijedi njegova potvrda iz 1521., a zatim još nekoliko njih. U izvorniku je zadnja terminacija providura i glavnog zapovjednika mora Piera Barbariga od 3. VII. 1618.⁴⁰ dok se u prijepisu nalaze i isprave iz 1624. i 1629. (odluka

mletačkog Senata od 23. ožujka). Osim toga prijepis je napravljen u vrijeme kad je izvornik bio bolje sačuvan tako da omogućuje čitanje onih dijelova koji su u međuvremenu izbljedjeli ili propali, a vjerojatno sadrži i tekstove kojih danas nema u izvorniku jer mu nedostaju neki listovi na kraju.⁴¹

Dokad je bratovština pomoraca postojala nije poznato. U drugom dijelu vizitacije nadbiskupa Stjepana Cosmija iz 1682.-1683., u poglavlju o bratovštinama, ona se navodi kao bratovština sv. Nikole u Gradu (*Sancti Nicolai in Urbe*) za razliku od one u Velom varošu (*Sancti Nicolai in Suburbio*).⁴² Bratovština je postojala i krajem 1708., kad se paron Vicko Polovineo, njezin sudac, obratio nadbiskupu Stjepanu Cupilliju s molbom da dopusti popravak groba bratovštine u crkvi sv. Klare, što je on odobrio 27. studenoga.⁴³ Vjerojatno je djelovala još koje desetljeće i potom se ugasila jer je nema među bratovštinama koje je 1811. ukinula francuska vlast. To neizravno potvrđuje prepiska između Okružnog poglavarstva i splitskoga Općinskog vijeća iz 1834. godine. Poglavarstvo je prikupljalo podatke o postojanju nekadašnjih pomorskih bratovština u Dalmaciji na što je Općinsko vijeće 22. X. 1834. odgovorilo kako na njegovu području nema bratovština sv. Nikole niti je poznato da su ikada postojale!⁴⁴ Očito je bilo prošlo već puno vremena (možda oko 50 godina) otkad se bratovština ugasila tako da je sjećanje na nju potpuno nestalo.

S obzirom na četiristogodišnje postojanje bratovštine moglo bi se očekivati da je sačuvano relativno dosta njezina nekadašnjeg inventara, ali nije tako. Od arhivskog gradiva ostao je tek pravilnik iz XV. st.,⁴⁵ a zahvaljujući okolnosti da je bratovština imala sjedište u crkvi redovnica sv. Klare, dio njezinih stvari prešao je u posjed samostana tako da nije sve propalo. U samostanu se čuva velika slika sv. Nikole s njegova oltara, koji je uzdržavala bratovština,⁴⁶ pripisana mletačkom majstoru i datirana u kraj XVI. st., odnosno oko 1600. godine,⁴⁷ dok su pisci XIX. st. u njoj vidjeli ruku Tiziana.⁴⁸ Bratovštini je pripadao i srebrni ophodni križ nepoznatog mletačkog zlatara s kraja XVII. st., koji na prednjoj strani ima lik raspetog Krista, a na drugoj njezina zaštitnika sv. Nikolu.⁴⁹ Drvena kutija za glasovanje iz XVII. st. na kojoj su prikazani Gospa s Djetetom i sv. Nikola, a kojom se

redovnice i danas koriste,⁵⁰ također je bila vlasništvo bratovštine. To dokazuje njezina ikonografija: na kutiji nema ni sv. Klare ni sv. Frane koji se vezuju uz klarise, a uz sv. Nikolu naslikana je Gospa koja je često zaštitnica pomoraca – njihova Zvijezda mora.

U crkvi sv. Klare bratovština je imala i svoju grobnicu. Već je u pravilniku (čl. 2) bilo određeno da se naprave dvije grobnice: jedna za bratime, a druga za strane mornare koji se zateknu u gradu.⁵¹ Jedna od njih otkrivena je 1963. prigodom istraživanja sklopa nekadašnjeg samostana jer je nakon izgradnje novoga na Lučcu 1883. stari samostan prodan splitskoj općini koja je u njemu uredila pučku kuhinju,⁵² a poslije su ondje bili i drugi sadržaji. Otkrivena grobnica imala je jednostavan neukrašeni okvir unutar kojeg je bila ploča s profiliranim rubom i dvjema metalnim alkama na krajevima za njezino dizanje. U gornjem dijelu ploče je razvijeni svitak s natpisom S. D. F. D. S. N., što znači *Sepoltura delli fratelli di S. Nicolò*,⁵³ a u donjem vijenac unutar kojeg je štit oblika tzv. konjske glave, ali bez ikakvih heraldičkih znakova.⁵⁴ U samostanu na Poljudu sačuvano je pet nadgrobni ploča tog tipa, a pripadale su Frani Cuteisu iz 1494., Polidoru i Nikoloti Alberti iz 1505., Nikoli Tartalji iz 1519., Ivanu Ivaniševiću iz 1522. i Jakovu Petraki iz vremena oko 1520. godine.⁵⁵ Osim njih postoje i tri ploče koje se razlikuju u kompoziciji tako što je u gornjem dijelu ploče vijenac s grbom, a u donjem kartuša za natpis. One su pripadale Scipionu Floriju iz 1531. te obitelji Benedetti i Tartalja, ali ove dvije potonje nemaju sačuvan natpis.⁵⁶ Budući da ploča bratovštine sv. Nikole nema godinu, poljudske nam ploče omogućuju da je datiramo u vrijeme 1500.-1510. i ujedno dobijemo godinu do koje je nekadašnja crkva sv. Nikole već bila produžena u jednobrodnu crkvu sv. Klare.⁵⁷

U nadi da će novi arhivski izvori unijeti više svjetla u povijest i umjetničku baštinu bratovštine sv. Nikole završavamo ovaj prilog u kojem smo pokušali dati novo čitanje, tj. novo tumačenje i povezivanje podataka koji su od 1885. objavljivani na različitim mjestima u vezi s tom udrugom splitskih pomoraca.

BILJEŠKE

- ¹ Josip Gelčić: *Le confraternite laiche in Dalmazia e specialmente quelle dei marinari*. Ragusa, 1885., p.o. iz Quarto programma dell'i. r. Scuola nautica di Ragusa per ... 1884-1885., 64-71.
- ² J. Gelčić, n. dj. (1), 57.
- ³ Grga Novak: *Bratovština mornara sv. Nikole u Splitu*. Novo doba, Split, 25. XII. 1926., god. IX., br. 296, 12-13. Grga Novak: *Kada je osnovana bratovština sv. Nikole u Splitu?* Starohrvatska prosvjeta, Zagreb-Knin, 1927., N. S., sv. I., br. 1-2, 87-90.
- ⁴ *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae II*. Zagrabiae, 1978., 1014.
- ⁵ G. Novak, *Kada ...*, n. d. (3), 88-90. Grga Novak: *Povijest Splita I*. Split, 1957., 393, 394.
- ⁶ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 490, 495-497 – br. 24, 32, 38, 524-525.
- ⁷ Perislav Petrić: *Novi prilozi topografiji samostana sv. Klare u Splitu*. Kačić, Split, 1994., sv. XXVI., 319-346. Ponovno objavljeno pod naslovom *Splitski kaštel i novi prilozi topografiji samostana svete Klare u Splitu*. Božić-Bužančić zbornik (Građa i prilozi za povijest Dalmacije 12), Split, 1996., 171-204.
- ⁸ S tim u vezi i Serdo Dokoza: *Papinski legat Gentil i splitske prilike*. Kulturna baština, Split, 2002., sv. 31, 86-87.
- ⁹ P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 324, 339.
- ¹⁰ P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 338-345.
- ¹¹ Anđelko Badurina: *Iluminirani rukopisi samostana Male braće u Dubrovniku*. Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1972., br. 1-2, 99.
- ¹² P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 326-328, sl. na str. 331.
- ¹³ Jerko Marasović: *Samostan sv. Klare u Dioklecijanovoj palači u Splitu*. Kačić, Split, 1994., sv. XXVI., 347-351. Tomislav Marasović: *Prva stoljeća grada Splita*. Split, 1998., 29. Jerko Marasović – Sanja Buble – Katja Marasović – Snježana Perojević: *Prostorni razvoj jugoistočnog dijela Dioklecijanove palače*. Prostor, Zagreb, 2000., br. 2(20), 190.
- ¹⁴ G. Novak, *Bratovština ...*, n. d. (3), 13. G. Novak, *Kada ...*, n. d. (3), 89.
- ¹⁵ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 393.
- ¹⁶ Antonio Krekich: *Documenti per la storia di Spalato (1341-1414)*. Atti e memorie della Società dalmata di storia patria, Zara, 1934., sv. III-IV., 83-84. Po njemu Igor Fisković: *Prilog poznavanju najstarijih crkvenih spomenika na Marjanu kod Splita*. Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, Dubrovnik, 1970., sv. XII., 166, bilj. 11.
- ¹⁷ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 531. I. Fisković, n. d. (16), 166.
- ¹⁸ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 393.
- ¹⁹ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 393.
- ²⁰ Giuseppe Praga: *Testi volgari spalatini del trecento*. Atti e memorie della Società dalmata di storia patria, Zara, 1927., sv. II., 117.
- ²¹ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 490-491. J. Marasović – S. Buble – K. Marasović – S. Perojević, n. d. (13), 187-192, 198-199. Radoslav Bužančić: *Quelques chantiers de construction du VIIe siècle aux environs de Salone, après la chute de la ville*. Hortus artium medievalium, Zagreb – Motovun, 2003., sv. 9, 197-198.

- ²² P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 343-345; u vezi s kapelom neka knez *također dade popraviti i ponovno urediti kapelu tih gospođa.*
- ²³ J. Gelčić, n. d. (1), 65. P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 326.
- ²⁴ P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 326.
- ²⁵ Marin Oreb: *Zaslужni članovi Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca od njezina postanka do naših dana.* Split, 1973., 70.
- ²⁶ J. Gelčić, n. d. (1), 64.
- ²⁷ G. Novak, *Povijest ...*, n. d. (5), 394: *Od sačuvanih matrikula svakako je najstarija ona mornarske bratovštine sv. Nikole od Sdorija, sastavljena 1349. godine.; str. 579 – bilj. 1413: Mi nemamo nijedne matrikule, koja bi do nas došla u originalu iz vremena prije 1420. godine ... ali su matrikule starijih bratovština, koje su do nas došle, a napisane su poslije 1420. godine, prijepisi i prijevodi ranijih, originalnih.*
- ²⁸ Cvito Fisković: *Marko Marulić Pečenić i njegov likovni krug.* Čakavska rič, Split, 1972., br. 1, 79. Cvito Fisković: *O Marulićevu slikanju.* Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split, 1986.-1987., sv. 26, 402.
- ²⁹ A. Badurina, n. d. (11), 99. Anđelko Badurina: *Illuminirani rukopisi u Hrvatskoj.* Zagreb, 1995., 79.
- ³⁰ Prethodna je bila 1450., a papa Pavao II. je bulom od 17. IV. 1470. odredio da se one slave svakih dvadeset i pet godina tako da je sljedeća bila 1475.
- ³¹ J. Gelčić, n. d. (1), 69 – *maistro Radiuoiza.*
- ³² J. Gelčić, n. d. (1), 57 – bilj. 2, 71. Badurina (n. d. /11/) pogrešno piše da je potvrda iz 1526. jer i u prijepisu iz Muzeja grada Splita stoji godina 1521. Odredbe pravilnika pisala je jedna ruka dok su ostale tekstove, uključivo i potvrdu iz 1521., pisali drugi pisari. Mirko Brlek: *Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku I.* Zagreb, 1952., 206.
- ³³ Radoslav Tomić: *Katalog.* U: Arsen Duplančić – Radoslav Tomić: *Zbirka slika Arheološkog muzeja u Splitu.* Split, 2004., 150-151 – sl. u boji.
- ³⁴ Milan Ivanišević: *Ikonografija solinskih mučenika kroz stoljeća.* Salona christiana, Split, 1994., 400, 402, sl. sveca u boji na str. 387. Milan Ivanišević: *Pravila bratovštine svetoga Staša u Splitu.* Božić-Bužančić zbornik (Građa i prilozi za povijest Dalmacije 12), Split, 1996., 281-291; tu je opisan rukopis.
- ³⁵ Cvito Fisković: *Umjetnički obrt XV.-XVI. stoljeća u Splitu.* Zbornik Marka Marulića, Zagreb, 1950., 146.
- ³⁶ C. Fisković, *Marko ...*, n. d. (28), 79. C. Fisković, *O Marulićevu ...*, n. d. (28), 402.
- ³⁷ A. Badurina, *Illuminirani ...*, n. d. (29), 79.
- ³⁸ Ivana Prijatelj-Pavičić: *Slikarstvo.* Split Marulićeva doba, Split, 2001., 54, 182-183.
- ³⁹ Muzej grada Splita, arhiv Capogrosso-Kavanjin, sign. CC-6/XV.
- ⁴⁰ J. Gelčić, n. d. (1), 72. A. Badurina, n. d. (11), 99; tu piše da je zadnji dokument iz 1613.
- ⁴¹ J. Gelčić, n. d. (1), 72. M. Brlek, n. d. (32), 205.
- ⁴² Nadbiskupski arhiv – Split, S, br. 47, f. 70v-71r.
- ⁴³ NAS, S, br. 59, str. 16.
- ⁴⁴ Muzej grada Splita, arhiv Capogrosso-Kavanjin, sign. CC-6/XVI, dopis br. 2974 od 22. listopada: *Per quante indagini abbia fatto la scrivente rispetosa Congregazione Municipale, nulla à potuto rilevare circa l'esistenza in questo distretto, delle così dette Scuole di S. Niccolò, a soccorso*

- della gente marittima, anzi consta che queste mai vi siano esistite.* Ovaj dokument spominje Petrić, ali pogrešno piše da je on na kraju prijepisa matrikule (P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 332) jer je to poseban dokument na susjednoj signaturi.
- ⁴⁵ Arhiv samostana sv. Klare spaljen je radi opasnosti od kuge 1783. nakon što su umrle tri redovnice pa je tako vjerojatno propao i arhiv bratovštine sv. Nikole. S. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević): *Samostan svete Klare u Splitu 1308-1978*. Split, 1979., 21. Deša Diana: *Samostan i crkva splitskih klarisa – prilog za Emilija Vecchiettija*. Prijatelj zbornik II. (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 33), Split, 1992., 592. Usporedi pregled sačuvanih arhivalija splitskih bratovština u Danica Božić-Bužančić: *Prilog poznavanju stanovništva Splita u XVIII stoljeću*. Građa i prilozi za povijest Dalmacije, Split, 1974., sv. 8, 158-160.
- ⁴⁶ Da oltar uzdržava bratovština navodi se u vizitacijama A. Valiera 1579., M. Priulija 1603., M. A. de Dominisa 1604. i O. Garzadorija 1625. godine. P. Petrić, *Novi ...*, n. d. (7), 329-330.
- ⁴⁷ Kruno Prijatelj: *Dvije restaurirane slike iz splitskog samostana sv. Klare*. Kulturna baština, Split, 1981., br. 11-12, 28. Radoslav Tomić: *Splitska slikarska baština*. Zagreb, 2002., 58, 59, 199.
- ⁴⁸ R. Tomić, n. d. (47), 58 – bilj. 96. Arsen Duplančić: *Pabirci za poznavanje starije likovne baštine Splita*. Kulturna baština, Split, 2005., sv. 32, 453. Zato što se Tizian potpisivao kao *Tician da Cadore* u literaturi se o njemu često govori kao *pittore cadorino*. U popisu vrjednijih slika u Splitu oko 1870. u crkvi sv. Klare naveden je poliptih sa svecima, koji dijelom zaklanja veliko raspeće, i ova slika sv. Nikole koju je oko 1820. pokušao restaurirati neki Camillo iz Ankone: *Santa Chiara*. 18. *Lancona di santi all'altare del grande Crocefisso, che la nasconde in qualche parte*. 19. *Un san Nicolò, molto annerito. Lo vogliono di Tiaziano quand' egli era vecchio. Fu toccato da un pittore certo signor Camillo d'Ancona, che morì a Zara, il quale pretendeva di restaurarlo già nel 1820, o del 1821, ma che non andò avanti, avendolo minacciato il def. Capitano Circolare Enrico Relia coll'aresto e con bastonate. (Dipinti esistenti a Spalato*. Scintille, Zara, 3. V. 1890., god. IV., br. 15, 116; poglavarovo prezime je Reha, a ne Relia.) Autor popisa je uz malu sliku glave nekog sveca u novoj crkvi sv. Petra na Lučcu dodao da ona mnogo slični na glavu sv. Nikole.
- ⁴⁹ Deša Diana: *Liturgijsko srebro grada Splita*. Zagreb – Split, 1994., 28-29, 67, 83. Deša Diana: *Liturgijsko srebro i misno ruho splitskih klarisa*. Kačić, Split, 1994., sv. XXVI., 402-404. U oba rada pogrešno piše da je na poleđini sv. Dujam jer prikazani biskup drži u lijevoj ruci knjigu s jabukama što je znamen sv. Nikole, a na što je upozorio već Milan Ivanišević: *Mjesta i likovni izrazi štovanja svetoga Dujma*. U: Željko Rapanić – Milan Ivanišević: *Sveti Dujam*. Split, 1997., 115 – bilj. 35.
- ⁵⁰ S. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević), n. d. (45), 86. Sv. Nikola je u biskupskom ruhu i u desnoj ruci drži pastoral dok u lijevoj ima jabuku. Na dijelu kutije iznad Gospe je natpis FAVOREVOLI (za), a iznad sv. Nikole CONTRARJ (protiv). Kutiji, na žalost, nedostaje dio sa strane kroz koji se ruka uvlačila u nju. Glasovanje se obavljalo pomoću kuglica, ali one nisu sačuvane. U Muzeju grada Splita također se nalazi jedna kutija za glasovanje, ali nije poznato odakle potječe (inv. br. 6815). Za razliku od prethodne ona je cijela, ali nije oslikana iako bi se tragovi ukrasa i likova možda našli nakon uklanjanja boje kojom je premazana. U njoj su drvene kuglice crne i bijele boje novijeg datuma. Tri kuglice, crvene i žute

- boje, nađene su prigodom istraživanja crkve sv. Mihovila gdje su sjedište imale bratovštine sv. Mihovila i sv. Barbare. (Tomislav Marasović – Mate Zekan: *Istraživanje ranosrednjovjekovne crkve sv. Mihovila "na obali" u Splitu*. Starohrvatska prosvjeta, Split, 1982., ser. III., sv. 12, 121.) Dvije kutije sačuvane su i u obližnjem Trogiru. Jedna je u župnom dvoru i ima naslikanog raspetog Krista i dopojasni lik sv. Ivana Trogirskog, s mitrom i pastoralom, na oblaku. Druga se nalazi u Muzeju grada Trogira, a na njoj su četiri lika: sv. Lovre, sv. Ivan Trogirski, sv. Marko evanđelist i sv. Ivan evanđelist. Njenu sliku vidi u H<rvoje> Tartalja: *Naša najstarija ljekarna*. Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700 obljetnice spomena ljekarne u Trogiru. Zagreb, 1973., 17, 19.
- ⁵¹ J. Gelčić, n. d. (1), 65.
- ⁵² S. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević), n. d. (45), 28-31. Stanko Piplović: *O projektima zgrade samostana klarisa u Splitu*. Kačić, Split, 1994., sv. XXVI., 356-360. Stanko Piplović: *Drugi samostan klarisa u Splitu*. Građa i prilozi za povijest Dalmacije, Split, 1997., sv. 13, 14-15.
- ⁵³ Natpise s grobnica u sv. Klari, ali bez opisa ploča, objavio je Frane Bulić: *Iscrizioni d'epoca veneta*. Bullettino di archeologia e storia dalmata, Spalato, 1898., sv. XXI., 172-176; natpis s ove ploče na str. 176.
- ⁵⁴ Položaj groba vidi se na tlocrtu poda crkve u vrijeme istraživanja koji je objavljen u Branimir Gabričević: *Ratnik iz Filotrana*. Kulturna baština, Split, 1984., br. 15, 71 (tu je objavljena i ploča Klementa Gentilionija iz 1570.) i u J. Marasović – S. Buble – K. Marasović – S. Perojević, n. d. (13), 206; tu su objavljene i ploče Lorenza Bracha iz 1570. te Hanibala i Dujma Arnerija iz 1618. Ploču Nikole Cambija iz 1598. vidi u Cvito Fisković: *Marulićev grob*. Čakavska rič, Split, 1975., br. 2, 51.
- ⁵⁵ Natpise s tih ploča objavio je O[norat] O[zreti]ć: *Paludi di Spalato*. Bullettino di archeologia e storia dalmata, Spalato, 1880., sv. III., 86-87, 121. Sliku ploče obitelji Alberti vidi u C. Fisković, *Marko ...*, n. d. (28), 53.
- ⁵⁶ Tekst Florijeve ploče vidi u O. O[zreti]ć, n. d. (55), 120-121.
- ⁵⁷ J. Marasović – S. Buble – K. Marasović – S. Perojević, n. d. (13), 207 – tu je kao orijentir za datiranje produženja crkve korištena ploča L. Bracha iz 1570. godine.

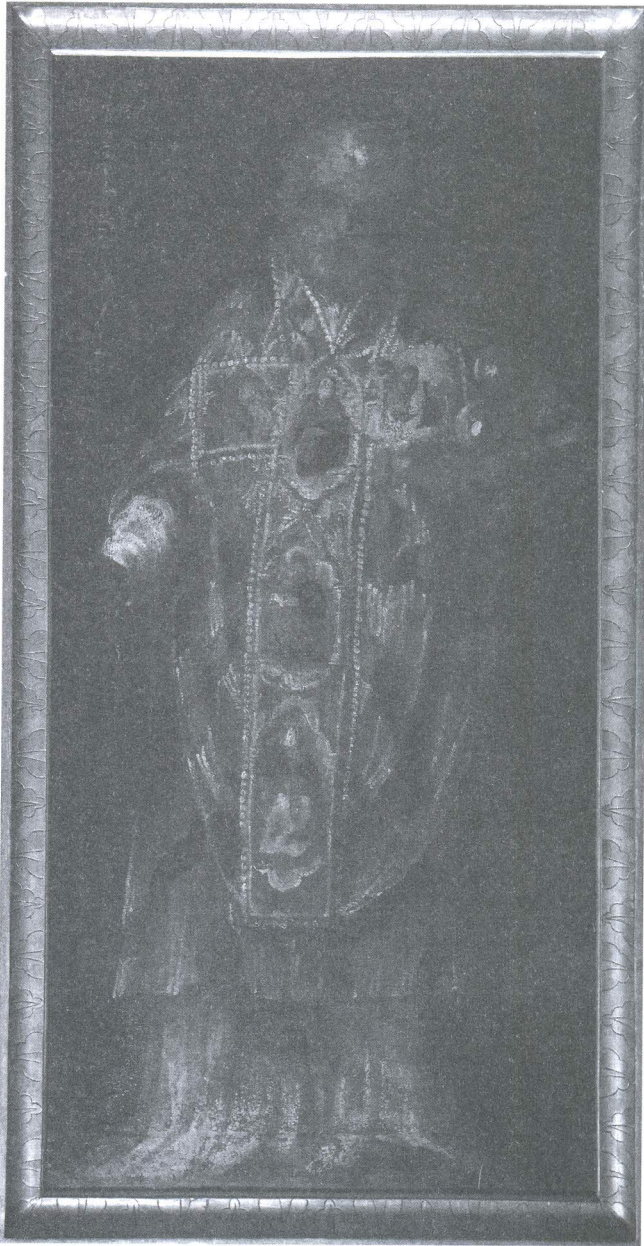
NEW UNDERSTANDING OF THE SPLIT SEAFARERS' FRATERNITY

Summary

The paper analyzes the already known facts about the seafarers' fraternity of St. Nicholas from Split, or the facts that can be associated with it. It has thus been determined that the fraternity was founded in 1349 with its seat in the church of St. Nicholas on Marjan. Documents from 1361 and 1362 refer to it as *Sancti Nicholai de Serra*. The fraternity remained in the church on Marjan until the 1460s when it moved within St. Clare's monastery at Sdorij in Diocletian's Palace. As such it was granted permission by provincial father Ivan Soffio from Trieste and the Poor Clares to use the St. Nicholas church near the monastery. This is when the manuscript of the fraternity codex rulebook appeared where it was referred to as *St. Nicholas de Sdoria*. The fraternity existed probably until the mid 18th c. when it ceased. Its preserved inventory, apart from the codex, includes the painting of St. Nicholas from the fraternity altar in St. Clare's church, the silver procession cross, wooden ballot box and a tombstone of the fraternity grave.

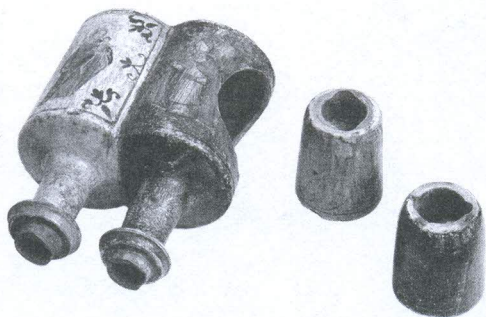
Pravilnik bratovštine pomoraca sv. Nikole (foto Muzej grada Splita)

Slika sv. Nikole, nekoć na oltaru bratovštine pomoraca (foto Z. Alajbeg)

Lik sv. Nikole na ophodnom križu (foto Z. Alajbeg)

Kutija za glasovanje bratovštine sv. Nikole (foto Z. Alajbeg)

*Nadgrobna ploča bratovštine pomoraca
(fototeka Mediteranski centar za graditeljsko nasljeđe – Split)*